

Møder på Nørrebro

Af Garbi Schmidt, seniorforsker, SFI

Resumé

Artiklen diskuterer, med afsæt i feltarbejde på Nørrebro som er et af Københavns mest forskelligartede etniske kvarterer, implikationerne af forskellige møder mellem den muslimske minoritet og den ikke-muslimske majoritetsbefolkning. Artiklen viser sådanne møders indflydelse på det lokale niveau ved at fokusere på 1) samarbejdet mellem muslimske og sekulære, kommunale institutioner og 2) identifikationen mellem muslimske/etniske minoritetsunge og kulturelle subkulturer, der begge repræsenterer oppositions identiteter vis-a-vis det omkringliggende samfund. Artiklen viser også, hvorledes både radikale muslimske og kristne bevægelser bruger Nørrebro som rum for deres agitation mod en flerkulturel sameksistens. Således fordrer artiklen et kritisk blik på den udbredte forståelse af religion som den væsentligste forhindring for dialog og sameksistens mellem minoritet og majoritet. I et kvarter som Nørrebro synes andre sociale faktorer at være (mindst ligeså) vigtige for skabelsen af konflikt, fragmentering eller etableringen af alliancer.

Baggrund og møder

Denne artikel har udgangspunkt i en større undersøgelse af samarbejdet mellem muslimske og ikke-muslimske institutioner på Nørrebro.¹ Feltarbejdet blev påbegyndt i december 2006 og forventes afsluttet i december 2008. I denne artikel vil jeg præsentere aspekter af disse institutionelle (men også mere uformelle) møder, som finder sted inden for denne forholdsvis begrænsede geografiske ramme, som Nørrebro udgør. På baggrund heraf skitserer jeg enkelte dimensioner af den rolle religion spiller i mødet mellem minoritet og majoritet i denne bydel, men også hvorledes sådanne møder i denne specifikke bydel bruges i andre sammenhænge, f.eks. i en national politisk debat. Den rolle, som Nørrebro tilskrives udadtil, har også betydning for den måde, hvorpå muslimske borgere i denne bydel identificerer sig indadtil.

Før vi bevæger os over i beskrivelsen af de forskellige møder, er det værd at overveje hvad et møde egentlig er. Vi bruger ordet i vidt forskellige sammenhænge, hvilket understreger ordets kompleksitet. Ordet ”møde” optræder ofte i sammenhæng med et andet verbum, således at vi ”sidder i”, ”afholder”, ”aftaler”, ”indkalder til”, eller ”afslutter” møder. Mødet anses ofte i disse sammenhænge som noget formelt, noget bevidst, en begivenhed, som man tager stilling til, stræber efter og/eller tager sig tid til. Nogle gange ”afviser” eller ”nedprioriterer” vi møder. Møder indeholder altså også en prioritering, et ønske, en retning. De er noget, som vi vil eller ikke vil. Og de indeholder en anden.

Men der er også andre møder. Vi mødes ”tilfældigt”, ”på gaden”, ”i bussen.” I nogle sammenhænge organiseres og planlægges møder altså ikke – de sker af sig selv, fordi vi er samtidigt på samme sted. Sådanne møder er sværere at afvise, ikke mindst på grund af deres tilfældighed og mangel på planlægning. Møderne er altså en konsekvens af mennesket som socialt væsen – at vores liv foregår sammen med andre. Hertil kommer, og af mere specifik relevans for studiet af muslimske minoriteter og for denne artikels beskrivelser, at selve mødet er en forudsætning for det rum, de relationer, og den praksis, som skabes mellem minoritet og majoritet. Som Helen Krag præcist formulerer det:

Den fjerde dimension (i minoritetsforskningen) er *mødet* mellem majoriteter og minoriteter og det fællesskab, det fælles kommunikative rum, som de tilsammen indgår i. Uden mødet og samspillet mellem majoritet og minoritet ville der hverken være integration eller integrationsproblemer og ej heller en minoritetspolitik, minoritetsrettigheder eller en minoritetsidentitet (Krag 2007: 23-24).

Denne artikel beskriver begge dimensioner af mødet: det planlagte og strukturerede, og det uplanlagte, ustrukturerede. Den første type af møder finder sted i de organisatoriske, institutionelle lag, hvor mødet f.eks. bruges til strategisk at opnå en udvikling, forandring eller adgang til resurser. Den anden type af møder, som er i fokus, er dem, som udspringer af, at folk er naboer og identificerer sig med det område, som de bor i. Man kan tale om ”møder i væren”.

Møder i væren

Nørrebro er et af de kvarterer i København, som har den største koncentration af etniske minoriteter. Ud af en befolkning på ca. 71.000 er 6.600 (ca. 9,2 %) fra ikke vestlige lande, herunder Irak, Tyrkiet, Somalia, Pakistan og Libanon (Københavns Statistik 2007: 17). I visse dele af bydelen, som f.eks. bebyggelsen Mjølnerparken, er koncentrationen langt større. Andelen af husstande i Mjølnerparken, som udelukkende består af etniske minoriteter er ifølge en undersøgelse fra 2006 på 83 % (Skifter-Andersen 2006: 31). At Nørrebro har en andel af etniske minoriteter, som langt overstiger landsgennemsnittet – for ikke at nævne gennemsnittet af etniske minoriteter i København – sætter et naturligt præg på den måde, som bydelen fremtræder på. Mange butikker bærer arabiske navne, ofte skrevet med arabiske skrifttegn. Også det sortiment, som sælges fra disse butikker,

vidner om kulturel mangfoldighed: Et antal butikker sælger således tøj af særligt tilsnit beregnet på muslimske kvinder, et par guldmagere har specialiseret sig i traditionelle bryllupssmykker, og endelig findes der et utal af shawarma restauranter og grønthandlere, som sælger mad, der var ukendt i en dansk husholdning for 50 år siden.

En vandring igennem Nørrebro indeholder således muligheden for møder, som i ringere grad eksisterer andre steder i byen. Nørrebro ser ikke ud som det velpolerede Østerbro eller Indre by. Som det fremgår af følgende citat fra et firma, der sælger vandreture igennem København, bliver denne egenart en del af Nørrebros varemærke. Teksten beskriver en romantiseret brogethed, som beskueren opfordres til opleve som både kaotisk, fremmedartet, og eksotisk - og det på en måde, som er tankevækkende nær den måde, hvorpå hedengangne orientaler beskrev Orienten:

Bydelen udenfor voldene har en lang og broget historie der strækker sig tilbage til Chr. IV's tid. Her lå en af kronens avlsgårde der forsynede hoffet med mad, og her flyttede byens borgere ud efter demarkationslinjen blev sløjftet midt i 1800 tallet. Langs søerne gik man romantiske måneskinsture og i slutningen af samme århundrede blev bydelen både industri- og arbejderkvarter. Tidligere var vejen lang og tung især for dem der fulgte deres kære til graven på Assistens Kirkegård, eller ovre på den anden side i Møllegade, hvor byens ældste jødiske begravelsesplads ligger [...] Livsnerven er som altid Nørrebrogade (med en indeklemt kirke midt på), men det er sidegaderne med de mange forskellige etniske butikker og restauranter der i dag er bydelens største trækplaster. Her færdes dansker, nydansker og fremmede i en stor broget pærevælling. Sproget man taler her er iblandet sære arabiske gloser og missionske vækkelsesprædikanter er ikke velkomne, men ellers er bydelen såmænd ret fredelig. Kristne og muslimer lever efter eget udsagn i ”integreret balance”, selvom kvarteret udefra set hastigt antager en mere og mere orientalsk klædedragt. Man kunne næsten tro at man stod på et marked i en forstad til Kairo. Duftene er anderledes her, lydene også, for ikke at tale om klædedragten.²

Selvom tekster som denne beskriver indvandring og kulturel diversitet som et nutidigt fænomen er det værd at bemærke, at København (herunder Nørrebro) har været præget af etnisk forskellighed igennem århundreder. I 1885 var 8,1 % af byens beboere udlændinge, en procentdel, som faldt til 6 % i 1916 (Willerslev 1981:89-90). Hvor mange af disse indvandrere, som slog sig ned på Nørrebro er det svært at sige, men indflydelsen fra omverdenen var præsent allerede længe før, at Nørrebro forvandlede fra grønne marker til bebyggelse. I 1693 blev juvelhandler David Israel begravet på det stykke jord, som de københavnske jøder havde fået lov til at købe af Magistraten (Stensgaard 2002: 276). Den

gade, som i dag går under navnet Møllegade og som ligger op ad den jødiske kirkegård, blev længe kaldt for Jødevej (*ibid.*). Historisk set har Nørrebro altid været en indvandrerbydel, om end på forskellig måde igennem historien. Pernille Stensgaard beskriver i sit digre værk om København, og ikke mindst indvandringen til det Nørrebroske Rabarberland – *rabarberen* en ny, spændende kinesisk grønsag, som gjorde sit indtog i Danmark i 1830'erne (Stensgaard 2002: 261) - at:

Christian var ”en guds lort fra landet”, da han kom hertil i 1887 for at blive københavner og arbejder. Det var alle de andre også. Landarbejdere, der ville deres familie det godt, pakkede sammen og rejste hertil. Her lå fremtiden. Enhver kunne skelne dem i gadebilledet, fordi de så anderledes ud: De var fattige, dårligt klædte, uuddannede, kejtede og anede ikke, hvilket ben de skulle stå på. Så snart de fik arbejde, sendte de bud efter familien, og de klumpede sig sammen i ghettoer. De var simpelthen indvandrere, bare fra provinsen. Og deres børn blev anden generations-indvandrere og deres børnebørn tredje generations. Hen ad vejen blev de københavnere (*ibid.*: 264).

At være en del af...

Historisk set har Nørrebro altså været rammen for møder mellem folk med forskellige kulturelle og geografiske baggrunde. Hvorvidt alle, for at bruge Stensgaards ord, alle hen ad vejen blev eller bliver københavnere (hvad man så end mener med det), kan diskuteres. Dog kan vi sige, at det møde og kommunikative rum, som etableres mellem minoritet og majoritet i kvarterer som Nørrebro, også skaber forudsætninger for forskellige identiteter og identifikationer.

Den engelske sociolog og identitetsforsker Richard Jenkins beskriver, med udgangspunkt i Max Weber, at en forudsætning for at forstå sig selv som tilhørende en (etnisk) gruppe ligger i praksisen af at gøre noget sammen: ”Delte interesser reflekterer eller følger ikke blot ligheder eller forskelle mellem folk; men det, at man følger fælles interesser tilskynder etnisk identifikation.” (Jenkins 1997: 10). Oplevelsen af at tilhøre en bestemt gruppe følger naturligvis ikke ensidigt etniske eller religiøse linier. At dele fælles interesse kan være med til at transcendere sådanne linier. Et eksempel på den identifikation som f.eks. muslimske unge deler med den omgivne bydel var, da Ungdomshuset på Jagtvej 69 blev ryddet i marts 2007. Dagen efter begivenheden udførte jeg feltarbejde i en 7. klasse på en af de muslimske friskoler i området. Klassen arbejdede i samfundsfag med et projekt om

det at være ung muslim i Danmark, og læreren havde derfor delt eleverne op i to grupper, som diskuterede emnet. Ved et af bordene startede de unge ud med at snakke om forskellen mellem det liv, som deres forældre førte som børn i et andet land, og det liv, som de selv fører i Danmark. Ved et andet bord stillede en af eleverne spørgsmålet til læreren om, hvorvidt de skulle skrive om ”danske-danske eller os?” I forlængelse heraf faldt diskussionen på Ungdomshuset, da læreren spurgte, hvad eleverne oplevede som forskellen mellem dem og majoritetsbefolkningen. En af de unge drenge sagde, at han håbede, at de aktivister, som blev anholdt aftenen før, snart ville blive sat fri igen. Læreren beroligede ham: ”De fleste bliver sat fri” sagde hun. ”Men der er også nogle, som har overtrådt loven, som bliver siddende.”

Læreren berettede nu lidt om historien bag Ungdomshuset, og hvordan det blev solgt til den kristne frikirke Faderhuset. En af eleverne indvendte (nok henvisende til et slogan, som ofte blev anvendt af Ungdomshusets brugere), at man da ikke bare kan tage en gave fra folk, når de nu har fået den? Læreren prøvede at forklare, at der var forskel mellem at give lov til at bruge et hus og give det som gave, akkurat som der også var forskelle mellem brugerne og de autonome, som kommer i huset. Derefter sammenlignede hun Ungdomshusets aktivister med 1980ernes BZ bevægelse, hvor målet også var at bekæmpe social uretfærdighed, Også bz'erne var utilfredse med, at der var forretningsmænd, som glemte at de havde store huse stående rundt omkring, mens der var folk, som ikke havde noget sted at bo.

Snakken om Ungdomshuset fortsatte ved det ene bord, mens den anden bordgruppe diskuterede, hvorvidt deres familier lavede ”dansk” eller ”arabisk” mad derhjemme, og hvad de mente om de forskellige holdninger til revselse, som fandtes i en dansk og en libanesiske skole. Blandt de elever, som fortsat diskuterede Ungdomshuset proklamerede en af pigerne, der i lighed med de fleste andre kvindelige klassekammerater bar tørklæde, at hun godt kunne tænke sig at farve sit hår blåt. To af de andre piger diskuterede samtidigt ivrigt, hvorledes de kunne give en af de andre elever *dreadlocks*.

Eksemplet fra den muslimske friskole viser den identifikation, som næres af at bo og gå i skole i et bestemt kvarter. Identifikationen falder i naturlig forlængelse af - i dette tilfælde voldsomme - begivenheder, som indenfor en kort tidsperiode har sat sit præg på det liv, som de unge og deres familier lever. Før jeg deltog i undervisningen havde skolens leder forberedt mig på, at mange forældre har valgt at holde deres børn hjemme den dag, af frygt for urolighederne. Rømningen af Ungdomshuset havde dermed betydning for skolens indre liv den dag. Hvad der er markant i eksemplet er, i hvilken sammenhæng emnet dukker op. Eleverne begynder at diskutere emnet, da de under arbejdet med at definere deres identitet stiller spørgsmålet om det ”dansk-danske” eller ”os”. En dobbelt identifikation følger herefter, både med holdninger, som flourer i Nørrebros gader i dagene: at man ikke giver en gave tilbage, og med Ungdomshuset som sådan, hvilket afspejles i ønsket om kropslige markeringer som blå hårfarve og *dreadlocks*. Identifikationen *med* opfølges også af en identifikation *mod*. Identifikationen med Ungdomshuset kan også siges at understrege et fælles udgangspunkt som modstandskultur eller deltagere på marginen af bydelens liv. Her er vi tilbage i polariteten mellem det ”dansk-danske” og ”os”, og dermed en fastholdelse af ”egen” etnisk og religiøs identitet, samtidigt med at andre elementer inddrages. Elevernes perspektiver på egen identitet i forhold til det område, som de er en del af, viser således både tilhørsforhold og marginalisering. Nørrebro er ens hjem, hvor man hører til, men konflikt og marginalisering er en præsent del af denne virkelighed.

Mit materiale understreger dog, at polariteten mellem majoritet og minoritet også ofte overskrides på Nørrebro, som når ikke-muslimske medborgere uopfordret hjælper eller støtter lokale muslimske institutioner. Abdul Wahid Pedersen, som er daglig leder af den muslimske nødhjælpsorganisation DM-Aid, der har kontor i området omkring Blågårds Plads, fortæller, at flere lokale ikke-muslimer beboere efter jordskælv i Pakistan i oktober 2005 besøgte nødhjælpsorganisationens kontor med donationer. Et par mænd kom således ned og afleverede et 30 personers telt, mens andre hjalp med til at pakke containere med bidrag til nødhjælpsarbejdet. Et andet eksempel er, at naboer til den muslimske DIA-skole under et indbrudsforsøg straks kontaktede politiet, da de så, hvad der var un-

der opsejling. En af lærerne ser det at naboerne reagerede på ”skolens vegne” som tegn på, at de kender skolen.³

De institutionelle møder

På samme måde som Nørrebro giver rum for spontane, uplanlagte møder muslimer og ikke-muslimer imellem, er bydelen også udgangspunkt for møder, som er planlagte, og hvor deltagerne i fællesskab søger at finde løsninger på problemer, imødegå konflikter eller skabe dialog. En fremtrædende aktør i dialogen mellem muslimske og ikke-muslimske institutioner imellem er Islamisk Kristent Studieceter – Center for sameksistens (IKS), som blev etableret i 1996. I 1997 flyttede centeret ind i egne lokaler ved Sortedam Dosseringen. IKS en selvejende institution, ledet af en bestyrelse, hvori der sidder både muslimske og ikke-muslimske medlemmer. Centerets aktiviteter udføres i stor udstrækning af frivillige, men også af lønnet personale (Rasmussen 2001, IKS hjemmeside). Centeret beskriver sig selv som etableret og tegnet af mennesker, som er engagerede i deres tro, men med vægten lagt på, at;

... centret ikke blot skal henvende sig til de snævre grupper af kristne, der kommer i kirken, og muslimer, der kommer i moskéen - men favne så bredt som muligt og inkludere alle med henholdsvis kristen og muslimsk baggrund i dets målgruppe, dvs. størstedelen af den danske befolkning (*ibid.*).

Deres ønske om at tiltrække en langt bredere skare end dem, som er specielt interesserede i religion, er langsomt blevet mere udtalt i centerets profil, sådan som det udtrykkes af centerleder og bestyrelsesformand Lissi Rasmussen:

... dels fordi det er små grupper, både indenfor folkekirken og de muslimske miljøer – måske er det 15 %, der interesserer sig for religion og ved så meget om det, at de kan indgå i en religionsdialog – hvad man så end mener med det. Og samtidig kan det være med til at fastholde befolkningen i, at det er religionen, der er problemet imellem os. Det er dét, vi skal tale om, for at komme videre i samfundet. Og det mener vi ikke, at det er...⁴

IKS har igennem årene iværksat mange forskellige initiativer til dialog muslimer og ikke-muslimer imellem, f.eks. dialoggrupper, konferencer, seminarer og foredrag. Flere af disse har været internationale af karakter. Derudover har centeret etableret samarbejde med forskellige muslimske menigheder i Københavnsområdet, herunder den shiitiske Imam Ali Moske i Nordvestkvarteret. I september 2007 afholdtes en to-dages konference

med deltagere fra Folkekirken (herunder IKS) og muslimske menigheder i Imam Ali Moskeen.

Mange af de møder, som finder sted imellem muslimske og ikke-muslimske foreninger kendetegnes ved deres fokus på netop dialogen; på at man taler om aktuelle emner, f.eks. af politisk karakter. Debatarrangementer, hvor muslimske foreninger er drivkraften eller prominente aktører er deltagere, finder ofte sted i bydelens medborgerhuse, herunder Blågårds Plads og Verdenskulturcenteret. Der finder dog også andre organiserede eller institutionelle møder sted, hvori dialog absolut er en vigtig forudsætning, men hvor aktivitetsrummet i mindre grad retter sig mod en fælles offentlighed, og i højere grad mod håndtering af sociale problemstillinger, f.eks. af sundhedsmæssig karakter. Et eksempel herpå er de erfaringer, som skolesundhedsplejen og en af områdets muslimske friskoler har gjort med hinanden. Samarbejdet er blevet bygget op over den flerårige periode, hvor den nuværende sundhedsplejerske har været på skolen. I starten var mødet præget af en del skepsis, og skolen (der da var organiseret anderledes end nu) var, i sundhedsplejerskens optik, ikke særlig villig til samarbejde. Men dette er forhold, som der absolut er lavet om på nu. Sundhedsplejersken er en naturlig medspiller og sparringspartner i mange af skolens indre processer. Hun understreger, at religion (islam) spiller en væsentlig rolle i hendes arbejde – herunder, at hun ”bruger” religionen som en måde at udføre sit arbejde på:

G: Hvilken rolle spiller religionen i dit arbejde? ...

S: Jeg synes, at det spiller en stor rolle. Jeg er jo ikke muslim.. Jeg synes, at det handler meget om, at jeg viser respekt. Og jeg lytter jo, når børnene kommer med deres ting, og der oplever jeg egentligt, at de lytter på mig. Jeg bruger jo deres religion lidt..

G: Hvordan?

S: Jeg bruger den jo for eksempel, hvis jeg oplever, at de ikke er rare overfor hinanden. Så kan jeg godt finde på at spørge ”hvad står der egentligt i Koranen om det?” .. jeg bruger den også til nogle gange at snakke forskellighed. For det er noget af det, som vi kommer til at snakke om, om man har lov til at være den man er, og man har lov til at se ud, som den man er... Jeg gør faktisk også nogle gange forældrene opmærksomme på, at jeg ved det. At jeg ved, at sådan plejer det at være hos jer.⁵

Markant for sundhedsplejersken ved denne skole er, at hun kommer til at stå som et bindeled mellem mange forskellige niveauer af skolens liv. Dette gør, at hun ikke blot er

”systemets repræsentant” på skolen, men i lige så høj grad ”skolens repræsentant” udadtil. Hun har f.eks. deltaget i SSP samarbejde – hvilket er usædvanligt for privatskoler, da disse normalt ikke har mulighed for at deltage i sådanne aktiviteter. Her brugte hun sin position som sundhedsplejerske, og dermed repræsentant for kommunen, til at udføre arbejde, som hun mente er til gavn for skolen.

De konfliktyldte eller afviste møder

Jeg synes, at det virkede rodet og kaotisk, da jeg kom... Den sundhedsplejerske, som havde været der før mig, havde ikke haft noget sted at være. Det var nærmest et skolebord i et rum og en aflåst kasse.⁶

Sådan starter en anden sundhedsplejerske sin beretning om de erfaringer, som hun gjorde på en anden muslimsk friskole i området for nogle år tilbage. De dårlige arbejdsforhold, understreger hun, var ikke noget som kun kendetegnede hendes arbejde, men også andre ansatte på den pågældende skole. Sundhedsplejersken havde et godt samarbejde med nogle af lærerne, som hun betegner som engagerede, hvorimod hun følte, at hendes arbejde blev prioriteret lavt af skolens ledelse. At det forholdt sig sådan, mener hun, ikke så meget skyldes, at hun kom som en person udefra, men mere, at skolen simpelthen ikke fungerede.

Eksemplet viser, at møder mellem muslimske/ikke-muslimske institutioner ikke altid forløber ukompliceret, men også, at andre elementer end det religiøse ofte er i spil, når tingene ikke fungerer. Hvor sundhedsplejersken i én muslimsk friskole oplever stor opbakning og bliver brugt som en central resurseperson, oplever en anden sundhedsplejerske i en anden skole manglende opbakning og inddrages kun perifert i skolens arbejde. På samme måde oplever nogle muslimske institutioner i nogle tilfælde, at de initiativer, som de tager, i ringe grad tages alvorligt af omverdenen. Et sådant eksempel er en konference med titlen ” Hvordan skaber vi en bedre forståelse imellem de danske samfunds grupper/elementer?”, der blev afholdt i det Islamiske Forbund i Danmarks lokaler på Hejrevej i april 2007. Konferencens formål var at muliggøre et møde mellem danske journalister og muslimer – herunder en del muslimske ledere – på Nørrebro. Personer, som ofte optrådte i medierne, herunder Imam Abdul Wahid Pedersen (imam), Jørgen Bæk Simonsen (professor), og Lars Findsen (tidligere chef for PET) var blandt oplægsholderne. Salen

var pyntet med blomsterdekorationer, der var sørget for simultantolkning, og frokostbuffeten bugnede af velduftende arabisk mad. Men mediernes opmærksomhed udeblev, hvilket også blev understreget, da formanden for det Islamiske Forbund i Danmark, Mohamed Fuad al-Barazi, talte efter frokosten. Der havde ikke været tale om en åben invitation, men derimod havde man kontaktet en del mediefolk med tre mulige datoer, og mange havde meldt tilbage, hvornår de kunne. Derfor, understregede de, var de blevet noget forbavset over, at så få mødte op (på det tidspunkt al-Barazi talte, deltog to journalister i konferencen). Måske var det fordi, at det var Dronningens fødselsdag, og folk var engagerede andetsteds? ”Jeg er glad for, at kunne mødes i dag,” sagde al-Barazi; ”jeg havde været endnu gladere, hvis der havde været endnu flere journalister.”

Det bør selvfølgelig understreges, at de muligheder for at mødes på tværs af institutioner og religiøse skel, som igangsættes af muslimske institutioner og organisationer, langt fra altid lider samme skæbne som denne konference. Men de konflikter, som udspiller sig i det offentlige rum, spiller let mere markante roller, også indenfor en national debat, end de dialogmotiverede arrangementer, som både muslimske og ikke-muslimske institutioner tilbyder. Nørrebro kommer let – bl.a. på baggrund af mediernes dækning af sammenstød – til at fremstå som et sted, hvor konflikterne mellem muslimer og det omgivne danske samfund er udtalt, hvilket let overskygger de dimensioner af sameksistens, som også er en del af bydelens indre liv. En national bevågenhed om Nørrebro som et sted, hvor konflikter mellem islam og det omgivne samfund eller kristne grupper har været udtalt ved to lejligheder: Henholdsvis *Hizb ut-Tahrirs* (HT) møde i Nørrebrohallen kort efter terrorangrebet i U.S.A. den 11. september 2001, og Moses Hansen og frikirken Faderhusets ”bede- og korstogsaktion” i august 2002.

De to begivenheder deler det udgangspunkt, at Nørrebro bruges som en platform for at reagere mod, hvad der ses som en indtrængende magt. HT’s invitation til stormøde den 24. oktober 2001 bærer overskriften ”Er det en krig mod terrorisme eller en krig mod islam og verdensherredømmet?” Overskriften henviser til den amerikansk ledede krig mod terror, som indledtes efter 11. september, og som bl.a. førte til en amerikansk ledet koalitions invasion af Afghanistan. Under mødet blev der kaldt til hellig krig (*jihad*) mod

U.S.A. HT's møde blev af medier og højtstående politikere kritiseret som ekstremistisk, både fordi der opfordredes til kamp mod U.S.A., og fordi kvinder og mænd sad adskilt.⁷ Enkelte kommentatorer rejste bekymring over, om hvorvidt *Hizb ut-Tahrir* var i kontakt med *al-Qaida* og aktivt arbejdede for at hverve rekrutter til terrornetværket (Schmidt 2007:61). Stormødet og det budskab, som HT forsøgte at kommunikere igennem det, søgte at tegne en konflikt af både nationale og internationale dimensioner. At Nørrebro som bydel antager rollen som udgangspunkt for denne konflikt, at mange af HT's aktiviteter har udgangspunkt i Nørrebro, og at bevægelsen dermed let geografisk forbindes til dette område. Dertil kommer, at HT både ved dette – og flere følgende – af deres stormøder/konferencer, har benyttet sig af Nørrebrohallen, som er et kultur- og idrætscenter under Københavns kommune.⁸ I det hele taget er HT's anvendelse eller påvirkning af offentlige institutioner et tilbagevendende tema, herunder i den sag om bevægelsens formodede ”kup” mod Nørrebro-børnehaven *Salam*, som skabte medieoverskrifter i sommeren 2007. Her var argumentet i pressen netop, at HT forsøgte at tilegne sig magten over en offentlig institution, ved at tilegne sig flertallet i *Salams* bestyrelse. Hvorvidt denne gengivelse af situationen i børnehaven stemte overens med, hvordan f.eks. ansatte i børnehaven oplevede situation, var der efterfølgende en del diskussion om. Men udgangen blev, at *Salam* ikke kunne finde en leder, og derfor måtte lukke (*Politiken* 2007).

Udgangspunktet for Moses Hansen og frikirken Faderhusets bede- og korstogsaktion ”Nørrebro tilhører Jesus – og er ikke til salg” i august 2002, påkaldte sig også stor mediebevågenhed. Aktionen forløb over flere dage, og tiltrak et anseeligt opbud af menige tilskuere og politi. At politiet var yderst velrepræsenteret skyldtes ikke alene frygten for konfrontation med Nørrebros muslimske befolkning, men også muligheden for konfrontation med aktivister fra Ungdomshuset. Deres modstandere var deltagerne fra Faderhuset, som havde købt huset på Jagtvej 69.⁹

Baggrunden for Moses Hansens og hans tilhængeres aktion var et brev med overskriften ”Islams plan for Nørrebro”, som angiveligt var blevet distribueret i bydelen. Brevet – underskrevet af ”Tariqah – hellig jihad, Danmark” gengives i hele sin ordlyd i *Danskeren*, den Danske Forenings blad, i maj 2002 (*Danskeren*, 2002). I brevet står bl.a.:

Vi er mange muslimer på Nørrebro, og Nørrebro ligger i hovedstaden og nær ved lufthavnen. Derfor skal vi gøre Nørrebro til en islamisk bydel kun for os muslimer, hvor vi kan have vores kvinder i fred, hvor kvinder kan gå tildækket, som den hellige Koran bestemmer, hvor der er rent og hvor befolkningen er ren, vi skal have mange islamiske skoler... (*ibid.*)

Der er fra flere sider blevet stillet tvivl ved brevetets ægthed, herunder fra Justitsministerens side.¹⁰ Men ægte eller ej, så havde brevet en effekt, bl.a. som udgangspunkt for Moses Hansens aktion. Hvor Nørrebro under HT's stormøde spillede rollen som springbræt for, at HT – men også personer aktive i den offentlige debat – hver på deres måde kunne tegne konturerne af en (verbal) national og global konflikt, brugte Moses Hansen *Tariqah* brevet som et udgangspunkt for en lokal forankret demonstration af, hvad der, i hans øjne, var Nørrebros absolut kristne profil. Optøget og andagterne i Nørrebros gader og pladser kan ses som en måde, hvorpå disse gader og pladser blev rensset fra det, som var bydelens egentlige, religiøse "natur". Det møde mellem muslimer og kristne, som gjorde sig gældende i denne aktion var således et møde, som indbefattede en forestilling om, at en af parterne veg tilbage. Og at den part, som forblev, havde gjort Nørrebro til sit.

Konklusion

I denne artikel har jeg givet et vue over nogle af de møder, som finder sted mellem muslimer og ikke-muslimer i bydelen Nørrebro. Mange andre og ligeså væsentlige møder kunne være skildret; ikke mindst dem, som i mindre grad er institutionaliseret, men f.eks. foregår fordi folk bor ved siden af hinanden eller læser og arbejder det samme sted.

Artiklen understreger som sådan mødernes forskellighed. Der er mange forskellige måder at mødes på, og at møder f.eks. går godt i én institutionel sammenhæng betyder ikke, at lignende møder i eller mellem lignende andre institutioner gør det samme. Forskelligheden i møder mellem institutioner – som f.eks. mellem skole og sundhedspleje – syntes ud fra de nævnte eksempler primært at ligge i, hvorvidt der er tale om velfungerende eller dårligt fungerende institutioner. Det religiøse spiller en rolle i disse møder, men mere som en måde at gøre sig selv forståelig på ("jeg forstår, hvad du siger"), men ikke som en forudsætning for, om mødet kommer i stand, lykkes eller mislykkes.

Hvor væsentlig er religion i det hele taget i disse møder, må man spørge sig? Her kan det være interessant at vende tilbage til Lissi Rasmussens bemærkning om, at for mange i området er religionen en biting i deres hverdag – og at dette gælder for både muslimer og ikke-muslimer. I det mål at religiøst tilhørsforhold fremhæves som en væsentlig faktor for forskellighed, er det ofte i forhold til en debat, som foregår *udenfor* Nørrebro. Argumentet er muligvis sat på spidsen men absolut værd at tænke ind i den måde, som f.eks. HT og Moses Hansen har brugt Nørrebro i deres påberåbelse af ”absolut islam” og ”absolut kristendom”. Her indtager Nørrebro en rolle, som ikke kan tilskrives nogen anden by eller bydel i Danmark. Grundet sin etniske, religiøse og politiske kompleksitet, bliver Nørrebro et billede – til tider et skræmmebillede – på, hvordan en levet multikulturalisme og multireligiøsitet realiseres i Danmark. At nogle af de konflikter, som igennem de seneste år er eskaleret på Nørrebro med baggrund i religion enten har haft sin baggrund i eller sit motiv rettet mod forhold *udenfor* bydelen, er værd at notere sig i forhold til den fortsatte analyse af islams og muslimers rolle i det danske samfund og den danske offentlige debat.

Netop her er det værd at spørge sig, hvordan den måde, som Nørrebro placeres i en national sammenhæng, påvirker de identifikationsprocesser, som foregår mellem muslimer og ikke-muslimer i bydelen. Som bl.a. eksemplet fra den muslimske friskole og elevernes reaktion på rømningen af ungdomshuset viser, identificerer de unge sig med bydelen på en måde, der i første omgang synes at transcendere etniske og religiøse skel. Men samtidigt indrammes denne identifikation i andre modsætningsforhold på en måde, som faktisk fastholder betydningen af de første, her følelsen af marginalisering i forhold til det omgivne samfund, som deles af de muslimske elever og ungdomshusets brugere.

Afslutningsvis finder jeg det værd at bemærke de muligheder, der ligger i som forsker at møde én bydel og dets beboere for at afdække de forskellige sociale og identitetsmæssige dynamikker, som det religiøse felt indebærer. Her tænker jeg særligt på, at sådanne forskningsmæssige møder kan give os muligheden for at se religiøs praksis og identitet udfoldet i konkrete livsrum, herunder, hvor, hvornår og hvordan religion i det hele taget spiller en rolle.

Litteratur

- Dagbladet Information* 2002a: ”Når Moses rammer Nørrebro”, 27. juli.
- Dagbladet Information* 2002b: ”Moses Hansen vandrer mod martyrium”, 2. august.
- Danskeren* 2002. ”Brev (”fatwa”) opfordrer til at jage danskere ud af Nørrebro.” maj, 26.
- IKS hjemmeside*. Internet: www.ikstudiecenter.dk
- Jenkins, Richard 1997: *Rethinking Ethnicity: Arguments and Explorations*. Sage Publications: London.
- Krag, Helen 2007. *Mangfoldighed, magt og minoriteter. En introduktion til minoritetsforskningens teorier*. Forlaget Samfundslitteratur: København.
- Politiken* 2001a: ”Fogh fordømmer yderligtgående muslimer”, 25. oktober.
- Politiken* 2001b: ”Indenrigsministeren: Stormøde et ekstremt alvorligt faresignal”, Internet, 25. oktober.
- Politiken* 2007. ”København lukker omstridt muslimsk børnehaven”, 25. juni.
- Rasmussen, Lissi 2001: ”Islamisk-Kristent Studiecenter - Et Fælles Projekt.” in: Lissi Rasmussen et al. *Muslimer og kristne ansigt til ansigt*, Islamisk Kristent Studiecenter: København.
- Schmidt, Garbi 2007: *Muslim i Danmark, Muslim i Verden: En Analyse Af Muslimske Ungdomsforeninger Og Muslimske Identitet i Årene Op Til Muhammed-Krisen*, Swedish Science Press: Uppsala.
- Skifter-Andersen, Hans 2006: *Undersøgelse af til og fraflytningen i tre multietniske boligområder*, Rapport 12, Statens Byggeforskningsinstitut: København.
- Stensgaard, Pernille 2002: *København - Folk Og Kvarterer*, Gyldendal: København.
- Willerslev, Richard 1981: ”Den slesvigske, svenske og russiske indvandring til København 1850-1914”, *Historiske meddelelser fra København*: 84-120.

Garbi Schmidt er ph.d. i islamologi fra Lunds Universitet. Hun er ansat som seniorforsker ved Socialforskningsinstituttet i København.

¹ Projektet er finansieret af Det Strategiske Program for Velfærdsforskning og SFI – det nationale center for velfærdsforskning.

² www.copenhagen-walkingtours.dk/City%20walks%20Copenhagen/10.Andre-ture.html (download-dato 13.12.2007).

³ Interview (anonym), 12. januar 2007.

⁴ Interview, Lissi Rasmussen, 8. februar 2007.

⁵ Interview, 7. juni 2007.

⁶ Interview, 3. juli 2007.

⁷ For indblik i mediedækningen af denne begivenhed, se f.eks. ”Fogh fordømmer yderligtgående muslimer,” *Politiken*, 2001a; *Politiken*, 2001b.

⁸ Fra politisk hold har man forsøgt at forhindre HT i at bruge Nørrebrohallen. Venstrepolitiker Martin Geertsen har bl.a. forsøgt at få et forbud vedtaget i Borgerrepræsentationen, dog uden held. Se bl.a. www3.kk.dk/Aktuelt/Pressemeddelelser/Arkiv/2004/Pressemeddelelser%202004/%20maj/Maj/Borgmester%20kraever%20kommunal%20frigørelse%20fra.aspx.

⁹ Se bl.a. *Dagbladet Information*, 2002a.

¹⁰ Se f.eks. *Dagbladet Information*, 2002b.